

Buddha - en asket fra aksetiden

JØRN BORUP,
Lektor i religionsvidenskab
Aarhus Universitet.

Buddha er indbegrebet af aksetids-asketen, og buddhismen er en typisk aksetids-religion. Som verdensreligion for også lægbuddhister må den nødvendigvis også gå på kompromis med det akstiale.

En central sætning fra Buddhas lære

'Den, der ser *dharmaen*, ser mig', skulle Buddha have sagt. Dharma er Buddhas lære, især forstået som læren om vejen ud af lidelse til oplysning. Indsigt og refleksion var et væsentligt bidrag til den nye bevægelse, der efterhånden tog form af en ny religion. Læren var det teoretiske

bindeled mellem uvidenheden og den oplyste indsigt, som var stillet i udsigt for den, der ville gå den samme vej (*marga*).

Sanghaen var det klostersistem, der blev den institutionaliserede arvtager og overtager af Buddhaens personlige karisma. Her kunne munkene lære *dharmaen*, og selv aspirere til at blive Buddha. Det religiøse fællesskab med religionsstifter, lære og institution bindes derfor sammen med ovennævnte citats efterfølgende udsagn: 'Den, der ser mig, ser *dharmaen*'.

Tiden var moden for asketer

Sandsynligvis var Buddha en omvandrende asket, en *renouncer* (*sramana*). Dem fandtes der i det 5. årh. f.Kr., en del af, og netop disse må ses som vigtige udtryk og

← *Buddha underviser asketer. Pakistan, 2.-3. århundrede.*

©THE TRUSTEES OF THE BRITISH MUSEUM

katalysatorer for den tids ny form for religion. Måske var det økologisk overskud og fornyet frugtbarhed i Ganges-regionen, der sammen med stigende urbanisering og handel lagde grunden til en ny individualiseret middelklasse. Måske var det en deraf følgende social kompleksitet

» Yderpolerne giver ingen indsigt, middeelvejen gør

og pres på traditionelle institutioner, der frembragte både eksistentiel fremmedgørelse og mulighed for frigørelse. I hvert fald var den religiøse individualisme et potentiale for den religiøse *entrepreneur*, der ville bryde med det bestående og deltage i det nye religiøse markeds tag-selv-bord.

Transformation ved guruens fødder

Præstens (brahminens) magt og den kosmologiske indretning var allerede blevet udfordret i de tidligste *upanishad*-tekster. Disse tekster udfoldede en spekulativ frelselære, som blev skabelon for refleksion og mystisk skuen, ikke mindst for disciplen ved guruens fødder. Flere dyrkede yoga og kunne komme i meditative transcetilstande, der sammen med kropslige transformationsteknikker blev anset som fortjenstfulde praksisformer. Fremfor præstens ydre ofre til guderne blev indre, selvtransformerende ritualer med yoga og meditation del af den pakke, som nogle af de omvandrende asketer tyede til. Nogle af disse blev senere del af den religion, der i dag kendes som jainisme.

Andre indfandt sig i en transformeret udgave af den klassiske

brahmanisme, hvor askesen blev del af et livsstadium (*ashrama*) i livets efterår. Nogle forblev individualister, måske som del af religiøse netværk. I dag ser man stadig *sadhuer*, der forfølger deres egen fortolkning af asketiske idealer ved at bo på gravpladser eller i huler.

Buddhismen vil den gyldne middeelvej

Det asketiske ideal blev for alvor institutionaliseret og demokratiseret ved buddhismen. Fyrstesønnen Siddhartha Gautama Shakyamuni (ca. 480 – 400 f.Kr.), der senere skulle titulere sig 'den Oplyste' (Buddha), forsøgte selv med asketisk livsførsel blandt andre asketer.

En pointe i Buddha-legenden er at modsige ekstrem askese såvel som ekstrem materialisme. Yderpolerne giver ingen indsigt, *middeelvejen* gør. Asketen står derfor i buddhistisk forstand nok i opposition til det bestående, men også til dets negation.

Buddha og hans slæng ville transformere verden, men ikke ved at negere den sociale kontrakt med omverden eller livet som sådan.

Buddha var ikke samfundsomstyrtter, men religiøs reformator. Askese skal i den forstand ikke forstås som

» Det beståendes status betvivles, ideen om, at ting eksisterer i sig selv, rives ned til sokkeholderne

fornægtelse af verden og af alle sansenydelser, men som øvelse og transformativ praksis på vej mod noget bedre.

Nirvana er for alle!

Det typisk aksiale ved den tidlige buddhisme er da følgende: Asketernes kritik af det bestående anerkendes, men den ekstreme askese affærdiges som meningsløs og uhen-sigtsmæssig virkelighedsflugt. Nok kan Buddhas vej i dag ses som ganske asketisk, men i selvforsståelsen er det en vigtig pointe, at det er en middeelvej mellem ekstrem sansenydelse og ekstrem askese.

Kritik af kastesystemet var og er en vigtig del af den universalisering, som buddhismen lægger op til. Hverken kaste, etnicitet eller (senere) nationalitet er kvaliteter på livets vej mod indsigt, og derfor er religionens

» Det er ikke arv, men personlig merit, der giver fortjeneste

universelle dharma del af dens 'missionsbefaling'; nirvana er for alle!

Humanisering gælder ikke kun i forståelsen af Buddha. Det er også en hermeneutisk ramme, der gælder på 'brugerniveau'. Det er ikke arv, men personlig merit, der giver fortjeneste, hvad enten denne er transformation af dårlig karma eller den absolutte indsigt og udtræden af livscyklernes trædemølle.

Guderne er i den forstand reelle nok, men uden særlig autoritet. De bor i himlene, men er underlagt samme begrænsninger, som menneskene, der i det mindste har mulighed for at nå ud over den eksistentielle lidelse via visdom, etik og meditation.

Buddhismen er en praksis-religion; filosofi for filosofiens skyld er blot endnu en blindgyde, eller en hyggelig syssel. Men refleksion, analyse og kritik følger med til

sand erkendelse, hvis den kobles sammen med praksis. Den store lærermester udfolder den teoretiske kultur i dialoger, hvor den med argumenter og analogier henfører disciplinen i næsegrus beundring af visdom. Det beståendes status betvivles, ideen om, at ting eksisterer i sig selv, rives ned til sokkeholderne. Analyse og indsigt koblet med meditation og ret livsførelse er opskriften på det gode liv.

Bagom aksialiteten – buddhisme i praksis

En eliter religion har ikke megen gang på jorden i ret lang tid. Enten må den forudsætte et lagdelt samfund, hvor eliten af asketer understøttes økonomisk og socialt af masserne. Eller også må den transformere sig, så den indordner sig eller favner massernes almindelige livsførelse. Buddhismen har brugt begge modeller.

Som statsreligion i flere sydøst-asiatiske lande har klostresystemet været privilegeret økonomisk og politisk. Lægfolk har støttet moralsk og med materielle gaver været garanter for et to-niveau system, hvor munke og nonner har været både religiøse rollemodeller og autoriteter. Især i mahayana-buddhismen har buddhistmunke- og præster oprådt som 'stødfortrædere' på vegne af lægfolkene. Enten som mediatorer til den himmelske verden med de mange guddommelige væsener, der også findes i buddhismen. Eller som aktører, der som modtagere af lægfolks donationer (dana) formidler og forvalter den 'karmiske' værdi, man som buddhist kan opsparere ved gode handlinger i templer og klostre.

I et historisk perspektiv kan man se buddhismen som en aksetidsreligion, der 'vender tilbage' til det før-aksiale; de fleste buddhister medite-

rer ikke, reflekterer ikke (mere end alle andre), og den levende religion er på mange måder ligeså typisk arkaisk, eller endog primitiv, som den er post-aksial. Flertallet af buddhister er ikke-asketer, men (et vist antal) munke og lærde forfølger faktisk det aksiale, asketiske kodeks på vejen mod målet. For både munke, nonner og lægbuddhister gælder det, at det asketiske projekt er en mulighed til potentiel transformation.

*Moderne buddhistisk
tempel i Kina.*
© COLOURBOX

